

להתודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

עבודה זרה דף נט

גביית דמי היין מן העכו"ם שנסכו

בעבודה זרה דף נ"ט: אמר רב אשי, האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישאל בכוונה, אף על גב דלזבניה לעובד כוכבים אחרינא אסור, שרי ליה למישקל דמיה מההוא עובד כוכבים. מאי טעמא, מיקלא קלייה. אמר רב אשי, מנא אמינא לה, דתניא עובד כוכבים שנסך יינו של ישראל שלא בפני עבודת כוכבים, אסור. ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה בן בתירא מתירין משום שני דברים, אחד, שאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים. ואחד, שאומר לו, לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי.

- א -

אם מתחייב העכו"ם בתשלומין בנוגע יינו של ישראל

לומר דאיסור הנאה של יין נסך אינו משום גזירת בנותיהם, כי אם היה איסורו משום גזירת בנותיהם, לא היה נחשב דהעכו"ם מיקלא קליא, ולא היה רשאי ישראל ליטול מן העכו"ם דמי היין, אלא איסור הנאה דיין נסך הוא משום עבודה זרה, ולכן נחשב דהעכו"ם מיקלא קליא.

והוא מבאר בזה מה שרב אשי מוכיח את דינו מברייתא שנחלקו חכמים ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה בן בתירא בעכו"ם שנסך יינו של ישראל אם נאסר היין, ולכאורה תמוה האיך מוכיח רב אשי מזה דמותר ליטול דמים מן העכו"ם.

וכתב דרב אשי מוכיח מפלוגתתם דאיסור הנאה מיין נסך אינו מחמת גזירת בנותיהם, אלא מחמת איסור עבודה זרה, דכיון שיש שמתירין היין משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מוכח דהאיסור הוא משום עבודה זרה, כי אם היה איסורו משום גזירת בנותיהם לא היה מקום להתירו מטעם אין אדם אוסר שאינו שלו. וזהו שאמר רב אשי 'מנא אמינא לה דמקלא קליא' שהאיסור הוא משום עבודה זרה ולא משום בנותיהם, ממה שיש שמתירין את היין מטעם אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומינה נשמע דגם לרבנן איסורו משום חשש עבודה זרה ולא משום בנותיהם.

והוא מסיק דבגגע עכו"ם יינו של ישראל ממה נפשך מותר ליטול ממנו דמים, כי אם לא נתכוין העכו"ם לנסך, הרי היין מותר בהנאה והיה רשאי גם למכרו לאחרים, ואם העכו"ם נסכו הרי הוא נוטל דמי תשלומין, משום דמקלא קליא. וראה השלמות והוספות [א]

והנה בקהלות יעקב סי' כ"ב מעיר במה שהעלה הר"ן דחייב תשלומין של העכו"ם הוא דוקא מפני שאיסור הנאה מיין נסך הוא משום שנסכו לעבודה זרה, אבל אם האיסור היה משום גזירת בנותיהם, לא היה העכו"ם מתחייב בתשלומין, דצריך ביאור מה לי מאיזה טעם נאסר היין בהנאה לישראל, סוף סוף ע"י מגע העכו"ם נאסר היין לישראל, ונמצא דהעכו"ם הזיקו במה שאסר את יינו בהנאה.

וכתב דחייב תשלומי נזקין הוא דוקא במזיק חפץ של אחרים בדרך שהוא

כשהעכו"ם מסרב לשלם בדרך נזק / נגע העכו"ם ביין ואינו ידוע אם נסכו לעבודה זרה / היתר גביית הדמים מן העכו"ם מפני שאיסורו הוא מפני עבודה זרה ולא מפני גזירת בנותיהם / מפני שנאסר מדרבנן אינו נחשב שנעשה גרעון ושינוי בחפץ שניזק - רמב"ן, ר"ן, ח"י הרי"ם, קהלות יעקב -

א. במה שאומר רב אשי דעכו"ם שניסך יינו של ישראל רשאי ישראל ליתן את היין לעכו"ם וליתן ממנו דמי היין, מפרש רש"י (ד"ה למישקל) דזה משום דהדמים שהישראל מקבל מן העכו"ם כשנותן לו היין, אינם בגדר דמי מכר להחשיב כאילו מוכר לו יין נסך ונהנה מדמי יין נסך, כי הדמים שנוטל ממנו הם דמי יין כשר, כי הוא גובה ממנו דמי נזק על שאבד ממנו את יינו. [א]

וכתב הר"ן דאפילו אם העכו"ם לא יתן לישראל דמי היין אלא אם הישראל יתן לו היין, עם כל זה אין זה נחשב שנהנה מיין נסך, כי העכו"ם מחוייב לשלם לו דמי נזקו, והוא נוטל הדמים בעד תשלומי נזק ולא משום תורת מכר. ודבריו מובאים בטו"ז יו"ד סי' קל"ב סק"א ובש"ך שם סק"א. ומבאר בחידושי הרי"ם שם דאע"ג שהעכו"ם אלם ואינו ציית דינא לשלם בעד הנזק, והוא משלם לו בדרך מקח וממכר, מכל מקום כיון דלפי האמת מתחייב לשלם בדרך נזק, רשאי ישראל ליטול ממנו הדמים. [ב]

וכתב הרמב"ן, דמה שדמותר לישראל ליטול דמים מן העכו"ם, אמור דוקא אם העכו"ם ניסך את היין לעבודה זרה, כי אז הוא מתחייב בתשלומין מצד הדין, אבל אם העכו"ם רק נגע ביינו של ישראל ואסרו בנגיעה בלבד, אין לישראל רשאי ליטול דמים מן העכו"ם ע"י שנותן לו היין, דכיון שלא נאסר היין אלא מגזרת חכמים אין העכו"ם מתחייב בתשלומין מצד הדין, כי העכו"ם יכול לומר לו אני לא הזקתיך, ואם אתם גזרתם על עצמכם שלא לאכול ממגע שלי, אני לא עשיתי בו דבר נזק כלל, וכיון שאין הגוי מתחייב בתשלומין מן הדין, נמצא כשבא העכו"ם ליטול היין וליתן לישראל דמיו, הרי הם דמי היין ולא תשלומי נזק, הלכך אסור.

והר"ן (דף כ"ח. מדפי הרי"ף) כתב בזה בדרך אחרת, והוא מבאר דמה שאמור רב אשי דמותר לישראל ליטול דמי היין משום דהעכו"ם מקלא קליא, כוונתו

השלמות והוספות

אין לאסור משום איסור ד'רוצה בקיומו' - מקור מים חיים -

נתייקר היין בין שעת הניסוך ובין שעת תשלומין - ח"י הרי"ם -

[ב] בספר מקור חיים על יו"ד סי' קל"ב מעיר מדוע שהרי כשישראל נותן היין לעכו"ם כדי שיקבל ממנו דמי היין שהזיקו הוא רוצה בקיומו של יין נסך, ולהלן דף ס"ד. אמרו דישאל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה, ואמר לו העכו"ם המתן לי עד שאמכור יין נסך ואביא לך מנה, אסור ליקח ממנו המעות, מפני שהישראל

[א] וכתב בח"י הרי"ם על יו"ד שם דאם נתייקר היין משעה שנסכו העכו"ם עד הזמן שהוא נותן לו היין, אסור לו ליטול ממנו כשער היוקר, כי חייבו של העכו"ם בתשלומין הוא כפי השער של שעת הנזק, ואם יטול ממנו כפי השער שהוא נותן לו את היין, הרי הוא נוטל ממנו בדרך דמי מכר ולא בדרך דמי נזק.

עושה שינוי וגרעון בחפץ חבירו, ואפילו בהיזק שאינו ניכר שמתחייב לשלם מדרבנן, זה מפני שאע"ג שאין הנזק נראה בעין בעליל, מכל מקום יש שנוי וגרעון בחפץ. והנה דבר שנאסר רק מדרבנן, היינו שהאדם מוזהר לשמוע לדברי חכמים ולהתנהג כפי תקנתם, אמנם לא חל על ידי איסור דרבנן שינוי וגרעון בגוף החפץ. ולכן בשלמא אם איסור הנאה של יין נסך הוא מפני חשש שנתכוין לנסך את יינו לע"ז, נמצא דממה נפשך מותר לישראל ליטול

דמים מן העכו"ם, כי לפי הצד שנתכוין לנסכו לע"ז, הרי חל גרעון בחפץ שנעשה יין נסך ומתחייב העכו"ם לשלם, ונטול דמי תשלומי נזק. ולפי הצד שהעכו"ם לא נתכוין לנסכו לע"ז, הרי לפי האמת מותר בהנאה ורשאי למכרו למי שירצה. אבל אם האיסור היה משום בנותיהם, נהי שהיין נאסר בהנאה לישראל, מכל מקום לא היה העכו"ם מחוייב בתשלומין, מפני שעל ידי שנאסר מתקנת דרבנן לא חל שינוי וגרעון בגוף היין.

- ב -

עכו"ם שנגע ביין של ישראל בשוגג

יינו שלו אסור ליטול דמי היין, שהרי בישראל בענין זה פטור. והרשב"א חולק על זה וכתב דזה ליתא, כי מכל מקום קלייה ניהליה. [והוא מפרש דאם הגירסא נכונה, יש לפרש ד'בכוונה' היינו שניסך 'בכוונת מגע' שבזה אסרו עליו בהנאה, כי אם נגע בו שלא בכוונת מגע לא נאסר בהנאה ויכול גם למכרו לאחרים]. ובבית יוסף שם מביא דבריו.

ובשו"ע שם סעיף א' מביא הלכה זו ואינו מפרש אם זה אמור בניסך בשוגג או במזיד. וכתב בש"ך שם סק"ב דמשמע דהמחבר סובר כדעת הרשב"א דאפילו בניסך בשוגג מותר ליקח דמיו, ואע"ג דבניסך בשוגג פטור לשלם, עם כל זה מותר ליקח דמיו כיון שהזיקו.

ובחי' הרי"ם תמה מדוע היא מותר ליטול דמי היין בניסך שלא בכוונה, הרי כיון דאפילו ישראל פטור לשלם בניסך שלא בכוונה, נמצא שאין זה דמי תשלומי נזק, וכתב דאע"ג דהיזק שאינו ניכר לאו שמייה היזק ואין לחייבו בתשלומין, מכל מקום אם רוצה לשלם נחשב תשלומי נזק, כיון שסוף סוף היזקו, ואין זה נחשב נהנה ממכירת יין נסך.

אכן בחי' חתם סופר כתב דמה שהיזק שאינו ניכר לאו שמייה היזק, והחייב לשלם הוא רק מדרבנן משום קנס ודוקא במזיד, אמור דוקא אצל ישראל, אבל בן נח חייב לשלם אפילו בהיזק שאינו ניכר. כי מסברא מה לי היזק ניכר או אינו ניכר, כיון שהזיקו חייב לשלם, אלא שיש על זה גילוי מקרא דבהיזק שאינו ניכר פטור מן התורה, וזה אמור דוקא לישראל ולא לבני נח. ועוד דעכו"ם דנין לפי דיניהם, ובערכאותיהם ודאי חייב אפילו בהיזק שאינו ניכר, ולכן מותר ליקח הדמים מהעכו"ם שאוסרו, ע"כ.

מה שמותר ליטול דמי נזק מן העכו"ם אמור בנגע במזיד או גם בשוגג / היזק שאינו ניכר חייב לשלם רק במזיד ולא בשוגג / אע"ג שבשוגג פטור לשלם יש עליו שם תשלומין / עכו"ם מתחייב גם על היזק שאינו ניכר

- ראב"ד, רמב"ם, רשב"א, שו"ע ושו"ך, חי' הרי"ם, חתם סופר -

ב. כפי האמור בגמרא (לפי הגירסא שלפנינו) דינו של רב אשי אמור בעובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל "בכוונה".

וכתב בפירוש הראב"ד דמה שמותר לישראל ליטול דמים מן העכו"ם אמור דוקא כשהעכו"ם היה יודע שהיין של ישראל ונסכו, אבל אם היה סובר שהוא שלו אינו רשאי ליטול דמים, כי אם נסכו בשוגג אינו מתחייב לשלם, כי גם ישראל פטור לשלם במנסך יין של חבירו בשוגג כיון שהוא היזק שאינו ניכר, כדאי' בגיטין דף נ"ב, ונמצא שנטול דמי המכר של יין נסך.

והרמב"ם בפרק י"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ח כתב דעכו"ם שנגע ביינו של ישראל לאונסו, מותר למכור אותו יין לאותו העכו"ם שאסרו לבדו, שכיון שנתכוון זה העכו"ם להזיק ולאסור יינו, הרי זה כמו ששברו או שרפו שחייב לשלם, ונמצאו הדמים שלוקח ממנו דמי ההיזק, ולא דמי המכירה, ע"כ. וכתב בבית יוסף יו"ד ריש סי' קל"ב דמדבריו משמע שאינו מתחייב לשלם אלא בנתכוין להזיקו. והיינו, שהוא מפרש כן במה שאמור רב אשי שנסך יינו 'בכוונה'.

אמנם בתורת הבית להרשב"א בית ה' שער ב' (דף מ"ח) מביא דישי ספרים שגורסין 'האי נכרי דנסכיה חמרא לישראל בכוונה', ושיש מפרשים לפי גירסא זו דהלכה זו אמורה דוקא בניסך בכוונה, אבל אם היה סובר שזה

השלמות והוספות

וכל שכן שמותר ליטול ממנו דמים.

והוא בחי' חתם סופר כתב דמה שהיזק שאינו ניכר לאו שמייה היזק, והחייב לשלם הוא רק מדרבנן משום קנס ודוקא במזיד, אמור דוקא אצל ישראל, אבל בן נח חייב לשלם אפילו בהיזק שאינו ניכר. כי מסברא מה לי היזק ניכר או אינו ניכר, כיון שהזיקו חייב לשלם, אלא שיש על זה גילוי מקרא דבהיזק שאינו ניכר פטור מן התורה, וזה אמור דוקא לישראל ולא לבני נח. ועוד דעכו"ם דנין לפי דיניהם, ובערכאותיהם ודאי חייב אפילו בהיזק שאינו ניכר, ולכן מותר ליקח הדמים מהעכו"ם שאוסרו, ע"כ.

[מתבאר מזה חידוש עמוק בגדר ספק ממון שמעמיד ביד המוחזק, דאע"ג דכיון דהמוציא מחבירו עליו הראיה אין לישראל על העכו"ם שום כח תביעה על הנזק, ומצד הנזק פטור הגוי לשלם, מכל מקום אם הישראל נותן היין לעכו"ם, מאחר שלפי הצד שלא נסכו ואינו משלם בעד הנזק, מתחייב לשלם דמים בתורת מכר, לפיכך, המאחר שבין כך לא נעמיד הממון בחזקת מוחזק, כי ממנ"פ יתחייב העכו"ם ליתן דמי היין, שוב חוזר הצד לומר שמתחייב לשלם לו בעד חיוב תשלומי נזקין, וזהו שמתירו ליטול מן העכו"ם דמי היין, מפני שאינו בגדר מכירה אלא בגדר תשלומי נזק].

אכן עדיין מעיר הגרעק"א שם דאם חיוב תשלומין נזק על העכו"ם הוא רק לפי הצד שניסך את היין לעבודה זרה, מדוע יתחייב העכו"ם לשלם הרי קם ליה בדברא מינה, שהרי בשעה שמנסך היין מתחייב מיתה, ואינו מחוייב לשלם תשלומי נזק. וכתב דזה מתיישב לפי מה שכתבו התוס' בעירובין דף ס"ב. (ד"ה בן) בתירוק הראשון דעכו"ם אינו נפטר מתשלומין מדין קם ליה בדברא מינה. [והוא דן אם יש ליישב על פי המבואר בב"מ דף צ"א. דבמקום קלב"מ אע"ג שפטור לשלם אם הוא משלם יש על זה שם תשלומין].

רוצה בקיומו של יין נסך, וכן כתב בשו"ע יו"ד סי' קל"ב סעיף ז', והכי נמי הרי הישראל רוצה בקיומו של יין נסך כדי שהעכו"ם יתן לו דמי היין.

והיינו דלדעת הרמב"ן (ה"ל) אין לישראל יכול לתבוע דמי תשלומין מן העכו"ם אלא כשידוע שהעכו"ם ניסך את היין לע"ז, אבל אם רק נגע ביינו ואסרו בנגיעה בלבד, אין לישראל רשאי ליטול דמים מן העכו"ם ע"י שנותן לו היין, דכיון שלא נאסר היין אלא מגזרת חכמים, אין העכו"ם מתחייב בתשלומין מצד הדין, כי העכו"ם יכול לומר לו אני לא הזקתיך, ואם אתם גזרתם על עצמכם שלא לאכול ממגע שלי, אני לא עשיתי בו דבר של נזק כלל.

חיוב תשלומין במגע עכו"ם רק על הצד שנתכוין לנסך לע"ז / אין לישראל יכול לתבוע מן העכו"ם תשלומי הנזק / דין קם ליה בדברא מיניה אצל עכו"ם

- ר"ן, רבי עקיבא איגר -

ג. והר"ן שם מסיים שיסוד דבריו למד מדברי הרמב"ן, אלא שדעתו שלא כדברי הרמב"ן.

והיינו דלדעת הרמב"ן (ה"ל) אין לישראל יכול לתבוע דמי תשלומין מן העכו"ם אלא כשידוע שהעכו"ם ניסך את היין לע"ז, אבל אם רק נגע ביינו ואסרו בנגיעה בלבד, אין לישראל רשאי ליטול דמים מן העכו"ם ע"י שנותן לו היין, דכיון שלא נאסר היין אלא מגזרת חכמים, אין העכו"ם מתחייב בתשלומין מצד הדין, כי העכו"ם יכול לומר לו אני לא הזקתיך, ואם אתם גזרתם על עצמכם שלא לאכול ממגע שלי, אני לא עשיתי בו דבר של נזק כלל.

אמנם הר"ן סובר דנהי דאם האיסור היה משום גזירת בנותיהם לא היה רשאי לתבוע ממנו דמים, אבל מאחר שהאיסור שאסרו חכמים הוא מחמת חשש שנסכו לעבודה זרה, רשאי ליטול ממנו דמים מצד ממה נפשך, כי לפי הצד שנסכו לעבודה זרה הרי נאסר היין מן התורה ורשאי לתבוע ממנו דמי תשלומין. ולפי הצד שלא נסכו לע"ז, הרי היין מותר בהנאה, והיה רשאי גם למכרו לאחרים,